

HİNT EDEBİYATINDAN SEÇİLMİŞ “LANET MOTİFİ” ÖYKÜLERİ¹

SELECTED “CURSE MOTIF” STORIES FROM INDIAN LITERATURE

Esra BÜYÜKBAHÇECİ

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hindoloji Anabilim Dalı,
esrabykbahceci@gmail.com

Öz

Hint masallarının gerek Hint edebiyatında gerekse dünya edebiyatında önemli bir yeri vardır. Bu coğrafi bölgenin geniş masal birikimlerine sahip olması, bize kültürlerini ve yaşam tarzlarını yakından tanıma imkânı verir. Âdeta bir okyanusun içinden seçip incelediğimiz lanet motifli masallar, Hintlilerin sosyo-kültürel yapısını tanımamıza imkân vermektedir. Bu çalışmada, Hint edebi eserleri ışığında (Rāmāyana, Mahābhārata, Skanda Purāṇa, Padma Purāṇa, Viṣṇu Purāṇa, Vamanā Purāṇa, Kathāsaritsāgara, ve Śakuntalā) lanet, “Tanrılar, Ermişler, Mitolojik Varlıklar ve Sradan İnsanlar Tarafından Yapılanlar” başlıkları altında incelenmiştir. Bu hikâyelerde, genellikle benzer sebeplerden dolayı hata yapan kişiye cezası verilmek üzere lanet edildiği görülmüştür. Örneğin ermişlerin lanet hikâyelerinde, ermişin kendisine yapılan büyük bir saygısızlık sonucu lanet ettiği anlaşılmıştır. Söz konusu “saygısızlık” temasının Hint edebiyatında çok fazla örneği bulunmaktadır.

Abstract

Indian tales have an important role both in Indian literature and world literature. This geographic area has a huge tale accumulation, which enables us to have knowledge about their culture and way of life. The curse motif tales which we examine in this study are literally selected from an ocean of tales, and they led us to become acquainted with Indian culture in a socio-cultural way. In this work, the notion of curse is studied in the light of Indian literary works (Rāmāyana, Mahābhārata, Skanda Purāṇa, Padma Purāṇa, Viṣṇu Purāṇa, Vamanā Purāṇa, Kathāsaritsāgara, and Śakuntalā) under related titles such as “Curse from Gods, Brahmans, Mythological Creature and Ordinary People”. In the stories, which are analysed in relation to their topics, it is generally seen that the person was cursed, which was considered a form of punishment for reasons similar to those mentioned in the above topics. For example, in the stories which are about the curse of Brahmans, it is understood that the curse of Brahmans was a result of a disrespectful behavior towards themselves. Many other examples of this theme of “disrespectful” conduct can be seen in Indian literature.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 30 Kasım 2017
Kabul edildiği tarih: 5 Aralık 2017
Yayınlanma tarihi: 27 Aralık 2017

Article Info

Date submitted: 30 November 2017
Date accepted: 5 December 2017
Date published: 27 December 2017

Anahtar sözcükler

Lanet Motifi; Brāhmanlar; Ermişler;
Tanrılar; Hint Edebiyatı

Keywords

Curse Motif; Brāhmans; Rshis; Gods;
Indian Literature

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001570

Giriş

Hint edebiyatında birbirinden farklı çok sayıda motif vardır. Bunlardan bazıları “Kuğu Kızlar”, “Havada Uçma” “İşaret Dili”, “Kadın İffetsizliği”, ve “Merhamet Motifi” gibi motiflerdir. Bu motifler, edebi anlatımın gizli birer şifresi gibidirler. Bu motiflerin kullanılması, ait olduğu toplumun edebiyatına sanatsal zenginlik ve derinlik katar. Yani, sadece söylenmek istenenin çeşitli yollarla ima edilmesi, sanatsal bir gereksinimin sonucudur. Ancak belki de bu durumun en ilgi çekici yanı, aynı motiflerin farklı toplumların edebiyatlarında benzer betimlemeler aracılığıyla kullanılmış olmasıdır. İşte bu durum, sosyal ve kültürel açıdan ait olduğu kültürün şifresi olan motifleri kültür bilim açısından önemli kılar. Zira bu şifreler çözüldüğü

¹ Bu makale “Hint Edebiyatında Lanetleme Motifi” başlıklı savunulmuş yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

zaman, toplumların sosyal yapı taşları daha iyi anlaşılakta, aynı zamanda eseri oluşturan kişinin ne demek istediği de, daha kısa ve daha çarpıcı bir yoldan ortaya çıkmaktadır. Biz de çalışmamızda Hint edebiyatının farklı dönemlerine ait olan edebi eserlerde farklı varyantlarıyla yer alan *lanet motifinin* incelemesini yapmaya çalışacağız. Zira lanet motifi, zengin Hint Edebiyatı içerisinde sıkça işlenen bir konu olarak araştırılmaya ihtiyaç duyulan bir konudur.

Lanetler yoluyla çok az da olsa, toplumun duyuş ve düşünüş tarzını yakalayabilmekteyiz. Eden tarafın üstün olduğunu gösteren lanet, insanların hayal gücünü ortaya çıkarttığı kadar, toplumsal statülerini anlamamızı da sağlamaktadır. Tanrılar, güçlü oldukları için, gazaba geldiklerinde lanet okumaları nispeten normal karşılanabilir. Ancak ermişlerin tanrılara lanet okumaları ve bu lanetin yerini bulması alışıldık bir durum değildir. Hint insanı duygu ve düşüncelerini bu tür mitolojik şifrelerle ifade etmiştir. Hint'te yarı tanrısal canlılar ve insanlar da birbirlerine lanet okurlar. Bu lanet, lanete uğrayanların tüm yaşamlarını etkileyecek aynı zamanda, belirleyecek nitelikte ve güçtedir.

Lanet, Arapça kökenli bir sözcük olup, “1. Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, beddua. 2. sıfat. Kötü, berbat, çok kötü. 3. ünlem. Bir ilenme sözü. Beddua ise, Farsça *bed* ‘kötü’ ile Arapça *dua* ‘yakarma’ kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur². Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme anlamına gelen deyimlere verilen isimdir” (“Lanet” 231), Türkçe’de “ilenmek” sözcüğü ile karşılanır. Bu kavramı anlatmak için ülkemizde çeşitli yörelerde kullanılan; “*ilenç, ilenti, ilinç, inkisar, intizar, kargış, karğış, karış, karkış, karnıkara, karvuş, lanet*’ gibi başka sözcükler de vardır” (Türkiye’de Halk Ağzından... 2660-2661).

Toplumun maddi ve manevi kültürünü, inanç ve değer yargılarını yansıtan beddualar, uğradığı haksızlıklarla başa çıkamayacağını anlayan, acı çeken, çaresiz veya zulüm görmüş insanın, kendisini rahatlatmak amacıyla söylediği kötü düşünce ve dilekleri kapsar. Beddua eden kişinin duyguları bazen o kadar güçlü olur ki, çeşitli ad ve deyim aktarmalarına, mecaz ve argo kullanımlarına başvurarak özgün söyleyişler yaratır. Dualara oranla çok daha zengin bir söz dağarcığı olan beddualar da, kimi zaman uyak, ses yinelemeleri ve ikilemelerden yararlanması da ifadeyi güçlendirmektedir (Aksan, *Türkçenin Gücü* 165).

²Arapça’daki dua ve beddualar konusunda Ayrıca Bakınız: M. Faruk Toprak. “Klasik Arapça’da Kullanılan Bellibaşlı Dua, Beddua ve Temenniler”.

Sanskrit edebiyatında, lanet okuyan, doğrudan bir cümleyle lanetini okur. Lanet için *şāpa* sözcüğü kullanılır. Dilbilim profesörü Doğan Aksan konuyu şöyle ele almıştır:

Bilindiği gibi, Türkçede ‘gözü kör olsun!’ tam bir ilenmedir. Bunu bir kimse için kötü bir dilek, bir beddua olarak kullanırız; temelde, bir insan için kullanılmak üzere oluşturulmuş bir kalıp sözdür. Ama ‘Paranın gözü kör olsun, şimdi bir Avrupa gezisi yapamaz mıydık?’ gibi bir kullanımda bu kalıp söz bir ilenme olmaktan çıkar, içinde bulunulan duruma hayıflanma, hatta çok istenen bir şeyi elde etmeye engel olan bir nesne bulunduğunu belirtmek için söylemiştir (Aksan, *Anlambilim, İlgili Alanlar...* 119).

Anlambilim açısından konuyu incelediğimizde, Hint edebiyatı ürünlerinde değişik bir anlam ve kullanım söz konusudur. Kişinin cezası tek bir cümlede verilmek istenmiştir.

Tanrılar Tarafından Yapılan Lanet Öyküleri

Tanrıların laneti, karşılaştığımız en önemli lanet motifidir. Çünkü evrenin en güçlü varlıkları olan tanrıların sözleri, kişinin kaderini belirler. Bir kişi, ermiş olmak için çile çeker; bu süreçte tanrılara ibadet eder. Eğer bu, tanrıların hoşuna giderse ve onları yeteri kadar mutlu ederse, ona ermiş olma lütfu verilir. Tanrılara saygısızlık yapılması ya da itaatsiz bir davranış sergilenmesi sonucu tanrı öfkelenir. Bu durumda ya lanet okuyarak ya da o kişinin elindeki gücünü alarak cezalandırırlar.

Rāvana ile Rāma'nın büyük savaşında olağanüstü bir olay gerçekleşir. Rāma, yayını eline aldığı anda bir dev görür. Daha önce hiç böyle bir şey görmeyen Rāma, Vibhāṣhaṇa'ya başında tacı olan bu dağ gibi yaratığın kim olduğunu sorar, Vibhāṣhaṇa da anlatır: “O, bilge Viṣrava'nın ünlü oğlu, Yama ve İndra'yı yenen Kumbhakarna'dır. Bu büyüklükte başka bir ifrit daha yoktur. O, pek çok Dānava'yı, Yaksha, Gandharva, Vidyādhara, Kinnara ve yılanı bozguna uğratar. Doğuştan güçlüdür. Daha bebekken bile, acıktığında binlerce canlıyı yer. Tanrı İndra bu durumdan rahatsız olur ve şimşegiyle onu çarpar. Kumbhakarna öfkeyle, fili Airavata'nın ağzından dişini çekip onu İndra'nın göğsüne sapladığında tanrılar ve ermişler bu durumdan büyük endişe duyarlar. İndra onu Tanrı Brahma'ya şikâyet eder. Onun canlıları yediğini, tanrılara saldırdığını, çile yerlerini bozup başkalarının kadınlarını kaçırdığını söyler. Brahma ona, bir ölü gibi uyuma cezası verir. Rāvana araya girerek laneti yumuşatır ve Brahma verdiği cezayı “altı ay uyuma, bir gün uyanık kalma” biçiminde değiştirir. Koca ağzıyla bir günde dünyaları yutan bu

yaratığı senden korkan Rāvana uyandırdı.” Vibhāshaṇa 'nın sözlerini dinledikten sonra Rāma da ordusuna emirler vererek önlemini alır (Valmikī 212).

Skanda Purāṇa'da çok fazla karşımıza çıkmayan motiflerden birine rastlarız. Tanrılar genellikle hata yapan birine ceza vermek amacıyla kendisinden aşağı konumda olan birine lanet eder. Ancak burada hata yapan bir tanrıdır. Adaleti ve doğruluğu savunan tanrılar -lanet edilen tanrı bile olsa- bu kişiye hak ettiği cezayı verir. Bir tanrının diğer bir tanrıya ettiği lanet öyküsü ise şöyledir:

Bir gün ermişler toplanıp, Sīta³'dan dört yüzlü tanrının nasıl lanete uğradığını ve daha sonra bu lanetten nasıl kurtulduğunu sorarlar. Sīta'da onlara bir öykü anlatır. Vakti zamanında Brahmā ve Viṣṇu kendi aralarında övünürler. Kimin daha iyi bir tanrı olduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Onlar böyle tartışırken aralarında bir anda kocaman Liṅga⁴ belirir. Brahmā ve Viṣṇu hayretler içerisinde Liṅga'ya bakakalırlar. Bu sırada gökten bir ses işitilir. Tanrı Şiva, Liṅga'nın başlangıcının ve sonunun olmadığını sonsuz bir büyüklükte olduğunu söyler. Orada bulunan diğer tanrılar da Şiva'nın bu dediklerini onaylarlar. Viṣṇu ise Varāha⁵ formuna girerek denizin altına iner ve Liṅga'nın başlangıcını aramaya başlar. Bulamayıp geri döndüğünde ise, Şiva'ya haklı olduğunu başlangıcının ve sonunun olmadığını söyler. Sonra Brahma gelir ve Liṅga'nın başlangıcını gördüğünü söyler. Bu asılsız sözcükleri tekrar eder durur. Şiva Brahmā'nın ve Viṣṇu'nun sözlerini duyar ve gülmeye başlar. Brahmā'ya dönüp şöyle der: *“Ey dört yüzlü Tanrı, benim önümde asılsız şeyler söyledin. Bu dünyada hiçbir zaman hiçbir yerde sana kimse tapmayacak.”*

Sonra Viṣṇu'ya doğru bakar ve şöyle der: *“Ey Hari, bundan hiç şüphen olmasın ki, sen doğruyu söylediğin için sana benimle eş değerde tapılacak.”* Bunun üzerine Brahmā çok üzülür ve Şiva'dan affetmesini diler. Brahmā'yı yatıştırmak için Şiva'da Gandhamadana dağına gitmesini söyler. Söylediği asılsız sözlerden dolayı günahlarından sadece orada arınabileceğini anlatır (Skanda Purāṇa).

³ Genellikle Purāṇa'ları anlatırken karşımıza çıkan bir ermiştir. Ermiş Vyasa'nın öğrencisi olduğu bilinir.

⁴ Tanrı Şiva'nın cinsel organıdır.

⁵ Viṣṇu'nun on avatārasından biridir, Domuz anlamına gelir. Domuz kılığında toprağı delerek, deniz altında gizlenir.

Ermişler Tarafından Yapılan Lanet Öyküleri

Tanrılardan sonra ermişlerin lanetleri de Hint edebiyatında ön plandadır. Bu motifte, daha çok ermişe yapılan bir saygısızlık sonucu, ermiş öfkelenerek kimliğine bakmaksızın lanet eder. Kişi, bir tanrı veya göksel bir yaratık olabilir. Tanrılar daha üstün varlıklar olmasına rağmen, ermişlere böyle bir payenin verilmesi ilgi çeken bir konudur. Sonuçta bir kişi çile çekerek tanrı tarafından ona ermiş olma lütfu verilir. O kişi tanrıların gönlünü hoş edecek dualarla ya da sıkı çilecilikle ibadetlerde bulunur. Lanet, tanrıya edilse bile cezasını hemen bulur. Tanrı inancı olmasına rağmen, cezasını kendisi verir hatta süresini de kendi belirler.

Bu konuda Râmâyana destanından şu örneği verebiliriz: Bir gün ermiş Valmiki, Ganj nehri kıyısına müritleriyle birlikte banyo yapmak için iner. Bu sırada avcılıkla geçinen Nişada kabilesinden bir avcının birbirleriyle cilveleşen iki tuna kuşunu vurduğunu görür. Kuşun aldığı ölümcül yarayla çırpınması ve eşinin çaresiz kalışı ermiş derinden etkiler. Merhametten içi titreyen ermiş günahkâr avcıya şöyle lanet okur: *“Tutkuyla yanıp tutuşan bu turna çiftinden birini öldürdüğün için dilerim yıllarca meftun olarak dolaşırsın”* (Valmikî 30-31).

Râmâyana destanı böyle bir lanet öyküsü ile başlar. Eserde bir daha hiç bu konudan bahsedilmez; ermiş, öyküye başlamadan önce başından geçen küçük bir olayı anlatır. Anlatış tarzını beğenen başka bir ermiş, aynı şekilde Râmâyana destanını da okumasını ister. Çünkü anlatımındaki üslup, ermişin hoşuna gider. Meşhur Râmâyana destanını da aynı şekilde dinlemek ister. Eser, bu lanet öyküsünden herhangi bir iz taşımamaktadır; ancak öykü, destanın okunmasını sağlamıştır.

Aynı öykü, Mahābhārata destanında farklı bir versiyonla anlatılır. İki anlatımda da ermiş, lanet eder ve çiftleşen iki canlının vurulması üzerine lanet okunur. Öyküler arasında küçük farklılıklar vardır. Râmâyana’da kuş olarak gördüğümüz öge, Mahābhārata’da ceylan olarak karşımıza çıkar. Mahābhārata’da kuşu vuran destanın kahramanı olan kral Pāndu’dur. Yine Râmâyana’dan farklı olarak, lanet, destanın kahramanlarından birine edildiği için eseri etkilemiştir. Öykü ise şöyledir:

Bharata ülkesinde kralın iki oğlu vardır. Dhṛtarāshṭra’nın Gandharā adında bir eşi ve yüz tane oğlu olur. Pāndu’nun ise iki karısı vardır. Pāndu ve Dhṛtarāshṭra ülkeyi yönetmek için tahta geçmek isterler. Ancak Dhṛtarāshṭra kör olduğu için, tahta Pāndu geçer. İki kardeşin arasının açılmasına sebep olan bu taht, çocukları arasında

da bir ayrıma sebep olacaktır. Pāndu tahta geçtiğinde bir gün ormanda ava çıkar; iki ceylanın çiftleştiğini görür. Ceylanlardan birini vurur. Bu, şekil değiştirmiş bir ermiştir. Eşi öldürülmüş olan ceylan derin bir üzüntü içinde Pāndu'ya şöyle bir lanette bulunur: *“Dilerim sen de aşk hayatı sürerken ölürsün.”*

Lanete uğrayan Pāndu, çok korkar ve dünyadan elini çekerek çileci olmaya karar verir. Ormanda yaşamını sürdürmeye başlar. Ancak tahta geçecek kimse olmadığı için eşi Kuntī telaşlanır ve tanrılardan yardım ister. Tanrılar, Kuntī'nin bu isteğini geri çevirmez ve ona evlatlar verirler. Tanrı Dharma Yudhishtira'yı, İndra Arcuna'yı, Varuna Bhīma'yı kazandırır. Diğer eşi olan Madrī de tanrılara yalvarır ve iki Aşvin de Nakula ile Sahadeva'yı kazandırır.

Daha sonra ormanda yaşamını sürdüren Pāndu eşi Madrī ile sevişirken ölür. Tahta, oğullarından biri geçecektir; ancak amca çocukları ile taht kavgası için büyük bir savaşa girerler (Vyasā 196-197).

Mitolojik Varlıklar Tarafından Yapılan Lanet Öyküleri

Hint mitolojisinin çekirdeğini tanrılar, tanrıçalar ve aşağı yaratıklar oluşturur. Bu varlıklarla ilgili çok sayıda efsaneler anlatılır. Sanskrit edebiyatının ilk kaynağı olarak bilinen Vedalar, aynı zamanda Hint mitolojisinin de ilk kaynaklarıdır. Toplumun yaşayış biçimini bu metinlerden öğreniriz. Tanrı ve tanrıçaların yanı sıra aşağı mitolojik varlıklar; Apsaras, Asura, Bhūta, Daitya, Dānava, Dasyu, Gana, Gandharva, Guhyaka, Kinnara, Kumbhānda, Kushmānda, Nāga, Pişāça, Rākshasa, Siddha, Vetāla, Vidyādhara, Yaksha'dır (Kaya 75). O dönemde kişiler başlarına gelen olayları bir önceki yaşamlarına bağlayıp, kendilerince bir çözüm yolu bulunmaktadır. Çok güçlü kişilerin ise tanrı tarafından çok sevildiğine inanıp, yarı tanrısal güçlerin verildiğine inanırlar. Örneğin Rāmāyana destanında, Rāma'nın çok güçlü ok atmasının sebebini, ona tanrının verdiği bir lütuf olarak görürler. Rāma'yı yarı tanrı gibi görüp, çok saygı duyarlar. Kathāsaritsāgara'da ise bu yarı göksel yaratıkların çok olduğuna dair bir inanış vardır. Vidyādhara bu eserin başkahramanlarıdır. Yine bir kültür yansıması olarak düşünülürse, bu yaratıkların varlığını çok yadsımamak gerekir. Belki de bu yüzden eserin sonunda tanrı Şiva 'her kim bu eseri okur, anlatır, dinlerse ve her kim ona sahip olursa tüm günahlarından arınır bir Vidyādhara haline gelir ve benim sonsuz dünyama girer' sözüyle eseri sonlandırır.

Bu yarı tanrısal özellikleri olan varlıkların Padma Purāna'daki lanet öyküsü şöyledir:

Asura⁶ Calandhara Rudra'yla savaşmaya gitmiştir. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen Tanrı Vishṇu, karısı Vṛndā'nın namus sözünü bozmaya karar verdiği için Calandhara'nın kılığına girer. İffetli kadın Vṛndā rüyasında kocasını görür. Karanlıklar içinde gördüğü kocası için çok endişelenir. Korkusundan ağlamaya başlar; bilinçsiz bir şekilde kendisini ormana atar ve dolaşmaya başlar. Bu sırada ormanda gezinen kötü kalpli ifritler onu görür; Vṛndā ifritleri görür görmez kaçmaya başlar; kaçarken öğrencileriyle birlikte oturan bir ermiş görür. Ermışten kendisini koruması için yardım ister. Ermış de ifritlere bir dua okur ve ifritler hemen gözden kaybolurlar. Vṛndā gördüklerine çok şaşırır. Hala rüyasının etkisi altındadır. Bu yüzden ermişe kocasının Rudrayla savaşmaya gittiğini ve onun nasıl olduğunu öğrenmek istediğini söyler. Ermış, gökyüzüne iki maymun gönderir. Maymunlar iki dakika içinde ellerinde Okyanusun oğluyla birlikte geri dönerler. Vṛndā kocasının bedenini görünce kahrolur ve yere düşer. Ermış bir sürahi su dökerek Vṛndā'yı kendine getirir. Bu sırada Vṛndā, ermişe kocasını hayata geri getirmesi için yalvarır. Ermış, Rudra'yla savaşından sonra ölen birinin hayata dönmesinin çok zor olduğunu ancak Vṛndā'nın durumuna acıdığı için hayata geri döndüreceğini söyler. Ermış gözden kaybolur. Bu sırada kocasının bedeni canlanırken Vṛndā'yı kollarına alır ve öper. Vṛndā çok sevinir. Birlikte ormanda yaşamaya başlarlar. Ormanda çiftleşme bittikten sonra Vishṇu bedenini gösterir. Vṛndā kocası yerine Vishṇu'yu görünce çok sinirlenir, kınayarak ona şöyle lanet eder: *“Ey Vishṇu senin bu yaptığın çok ayıp! Başkasının karısına sarkıntılık ettin. Aslında sen yalancı bir ermiş kılığında da girdin. Senin de karın ifrit olsun ve kaçırılsın. Sen de karının üzüntüsünden kahrolasın ve iki maymunla ormanda başıboş dolaşasın.”* Vṛndā böyle konuştuktan sonra, kocasına bağlılığından dolayı kendini ateşe atar. Sonra Vishṇu büyük bir pişmanlık içinde, onun küllerini sürekli hatırlaması için bedenine sürer (Padma Purāna).

Bu öyküde aslında iki lanet vardır. Kral daha önceki yaşamında uğradığı bir laneti öğrenince perişan olur. Kafasında düşünceler vardır. Bunun üzerine kendisine seslenen Apsaras'ı duymaz ve lanete uğrar. Bir kişinin iki kez lanete uğraması ilk kez rastladığımız bir motiftir. Öykü ise şöyledir:

⁶ Tanrıların düşmanları olarak bilinen kötü ruhlardır.

Babasının ölümü üzerine tahta geçen kral Sahasrīnāka'yı, tanrı İndra bir yemeğe davet eder; yemekte Sahasrīnāka, İndra'ya kendisine bir kadın bulamadığı için üzgün olduğunu dile getirir. İndra da ona uygun bir eş bulacağını söyler ve bir öykü anlatır:

Uzun bir süre önce Brahma'yı ziyaret etmek için onun sarayına gittim. Vidhūma adlı bir Vasu da benimle birlikte geldi. Bu ziyarette orada Alambushī adında bir Apsaras⁷ da Brahma'yı ziyarete gelmişti. O anda bir rüzgâr esti ve Alambushī'nin elbisesi havalandı. Sende bunu görünce ona âşık oldun. Bu durum Apsaras'ın da çok hoşuna gitti ve o da senden etkilendi. Tanrı Brahma ise, bu olaya çok öfkeleni ve size şöyle bir lanet okudu: *“Siz iki utanmaz yaratık, ölümlülerin dünyasında doğasınız, orada erkek ve kadın olasınız.”*

İşte sen Sahasrīnāka Sahasrīnāka olarak doğdun. O Apsaras da Mrigāvati adıyla doğdu. Senin karın o olacak.

Sahasrīnāka'nın kalbindeki aşk ateşi, İndra'nın bu sözleri karşısında körüklenir. Kral arabacısı Mātali ile birlikte oradan ayrılacakları sırada bir Apsaras krala bir şey söylemek için yaklaşır. Ancak Kral Mrigāvati'yi düşünmekle meşgul olduğu için Apsaras Tilottamā'nın söylediğini duymaz. Öfkelenen Tilottamā krala şöyle bir lanette bulunur: *“Ey kral, beni duymadığın için ondan başka bir şey düşünmeden on dört yıl ayrı kalasın.”*

Laneti arabacısı duyar, ancak aşk ateşiyle yanan kral duymaz. Saraya döndüklerinde kral İndra'dan duyduklarını vezirine anlatır. Veziri onları bir araya getirmek için Ayodhya'da yaşayan Mrigāvati'nin babasına haber gönderir. Babası da rüyasında böyle bir şeyi gördüğünü ve kızını vermek istediğini söyler. Sonra Sahasrīnāka ve Mrigāvati üzerlerindeki lanetten habersiz evlenirler. Mrigāvati, bir gün kraldan içi kan dolu bir havuz hazırlamasını ister. Kral da reçine sıvısı ile kırmızı boya veren kan görünümünde bir havuz hazırlatır. Kadın bu havuzdayken Garuda⁸ soyundan bir kuş gelir ve kadını götürür. Kral karısının uzaklara doğru götürüldüğünü görünce üzüntüden yere yığılır. Uyandığında başında arabacısı Mātali'yi görür. Mātali, ona Tilottamā'nın ettiği laneti anlatır. Kral laneti duyunca daha çok üzülür, ancak, bu lanetin bir gün sona ereceğini ve eşine kavuşacağını düşünerek kendini toparlar (Somadeva).

⁷ Hint mitolojisinde su perileri olarak bilinirler.

⁸ Yarı insan yarı kuş olarak bilinen mitolojik bir varlıktır.

Sıradan İnsanlar Tarafından Yapılan Lanet Öyküleri

Bu ilk öyküde ermişin oğlu krala lanet eder. Lanet edilenin sahip olduğu şey ne ise elinden alınması örneği vardır. Bu yüzden krala da daha aşağı bir kasttan olma cezası verilir. Öykü ise şöyledir:

Ermış Vasishtha'nın oğulları henüz bir ermiş olma niteliği taşımamaktadır. Ancak ülkedeki kral onlardan bir ricada bulunur. Daha önce babaları Vasishtha'ya durumu anlatmıştır, fakat ermiş, istediği törenin yapılmasının imkânsız olduğunu söyleyerek, onu reddetmiştir. Oğulları da babaları gibi isteğini reddeder ve ona kendi ülkesine geri dönmelerini söylerler. Sonra kral kendisine başka bir yol gösterici bulacağını söyler. Bu söz oğulların zoruna gider ve ona bir lanette bulunarak onu insanların en aşağısı olan Çandala haline getirirler. Kralın rengi kararır, saçları bozulur ve üstündeki mücevherler demire dönüşür (Valmiki 57).

Görüldüğü gibi bu lanette kralın ülkeyi yönetmesi ya da her şeyin sahibi olmasının hiçbir önemi yoktur. Lanet eden kişi, bir tanrının olabileceği gibi sıradan bir insan da olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kişinin sahip olduğu şeyler ne ise kendisini ondan mahrum ederek söylenen bir lanettir. Çünkü ülkenin kralı olmak, en üst düzeyde olmaktır ve emrinde birçok adamın çalışmasıdır. Ancak burada onu en aşağı kast olan Çandala, grubuyla cezalandırıp, mücevherlerini demire dönüştürmüştür.

Hint edebiyatında birkaç eserde anlatılan Nala İle Damayanti'de⁹ daha farklı bir lanet karşımıza çıkmaktadır. Burada, lanet ettiği kişinin kim olduğunu bilmeden beddua eder. Bu kişi bir tanrıdır ama lanet yine yerini bulur. Öykü şöyledir:

Birbirlerine âşık olan Nala ile Damayanti, başlarına gelen türlü zorluklara rağmen evlenirler. Ancak tanrı Kali, Damayanti'ye olan aşkıdan dolayı onu Nala'dan ayırmak ister. Kali tanrısal gücünü kullanarak, Nala'nın bedenine girip istediğini yaptırır. Nala kardeşiyle bir zar oyunu oynar. İçinde onu yöneten bir tanrı olduğu için her şeyini kaybeder. İnsanlar tarafından hiçbir saygısı kalmayan Nala, yiyecek bulmak için ormana gitmek istediğini söyler. Damayanti ise ondan ayrılamayacağını söyleyerek, kendisine de yanında götürmesini ister. Ormanda çok zor yaşam sürdürürler, tanrının aklını karıştırmasına daha fazla dayanamaz ve Damayanti'yi terk eder. Damayanti çaresiz bir şekilde dolaşır ve gücü tükenerek bayılır. Kendine gelince başlarına gelen bu olaylar için bir lanette bulunur: *“Başımıza bu belayı kim sardıysa Tanrılar ona lanet etsin. Hangi yaratıksa bizden fazla acı*

⁹ Mahābhārata III 53.79; Kāthāsaritsāgara IX. 56.

çeksin, daha beter belaya uğrasın. Suçsuz Nala'ya bu felaketi veren, kendisi daha büyük felaketlere boğulsun. Sefillik içinde sürünsün.”

Sonuç

Çalışmamızda bahsettiğimiz bu masalların kökenini anlamak için yapılacak en iyi şey, belki de konularını izlemektir. Sakaoğlu ve Karadavut, *Halk Masalları* adlı eserde bu konuya şöyle değinmişlerdir:

G. Huet'e göre masalların kökeni Hint mitolojisinde (Veda'lar) aranmalıdır. Bu görüşün temelini atanlar arasında G. Grimm, Dasent, Max Müller, George Cox, vb. sayılabilir. Biz de bu görüşe katılıyoruz. Ancak masalın tamamı hiçbir zaman mitolojiyle ilgili olamaz. Bu görüşe göre, masalların çıkış yeri Hindistan'dır. Bir başka ifadeyle ünlü Hint masal kitapları (Pançatantra, Vetalapançavimşati, Şukasaptati, vb.) masalların kaynağını oluşturmaktadır. Görüşün temsilcileri, masalların Hindistan'da doğduğunu ve daha sonra Avrupa'ya yayıldığını düşünmektedirler. Tarihi görüşün temsilcileri arasında Sylvestre de Sacy, Theodor Benfey, Henry Gaidoz, Josep Bediler, vb. sayılabilir (Sakaoğlu ve Karadavut 11).

Masallar bize o dönemin yaşayışı ve inancı hakkında bilgiler verir. En eski biçimleri Hint masallarında olan bu motif, aslında inanış biçimlerini yansıtmaktadır. Kendi içinde dörde ayırdığımız lanet motifleri, Hint düşüncesinin, felsefesinin, inanışlarının yansımasına iyi örneklerini oluşturmaktadırlar. Vedalardan itibaren gördüğümüz tanrılar, epik ve puranik dönemde birer figür olarak kullanılmıştır '*Tanrılar Tarafından Yapılan Lanetler*' adlı başlığımızda bunun örneklerini açıkça görmekteyiz. Kathasāritsāgara masallarından bir örnek vermek gerekirse, tanrıça Parvatî'nin kapısını gizlice dinleyen, göksel yaratık Pushpadanta'ya lanet etmesini gösterebiliriz. Genellikle göksel yaratıklara ölümlü olma cezası verilir. Çünkü onların ellerindeki güç, bu şekilde alınır. Masallarda Tanrı, ermişe, insana, göksel yaratığa hatta kendisiyle eş değer olan bir tanrıya bile lanet edebilmektedir.

O dönemde yaşayan insanlar, tanrılarla aralarında bir bağ kurmak için, Brahman adı verdikleri ermişlere çok önem verirlerdi. Asırlardan beri dinin kutsal değerleri onlardadır ve törenler, onların tekelindedir. Bütün hayatı din ile ilgili konularda sıkı sıkıya bağlı geçen biri için, Brahman en önemli kişidir. Zira kişinin ibadetleri için yapılan törenler, Brahman olmadıkça yerine getirilemez. Çünkü bu törenlerde okunması gereken Mantralar (dua), ancak Brahmanlar tarafından bilinir. Krallar, savaşa çıkmadan önce sarayda yaşayan ermişlere törenler yaptırır. İnanca

göre, kralı muzaffer kılan, Brahmanlar tarafından yapılan bu törenlerdir. Brahmanlar ülkede en ayrıcalıklı tabaka olarak halkın ya da kralların hediyeleriyle ve bağışlarıyla geçinmişlerdir. Ülkede Brahman hegemonyasının örneklerini *'Ermişler Tarafından Yapılan Lanetler'* adlı başlığımızdaki masalarda bulabiliriz.

Masalarda ermişler, göksel yaratığa, insana, hatta bir ermiş lanet edebildiği gibi bir tanrıya bile lanet edebilmektedir. Üstünlüklerinin bu kadar belirgin bir şekilde ifade edilmesi çok şaşırtıcıdır. Şu bir gerçektir ki; din adamları, yani Brāhmanlar ve dinsel kimliği olan ermişler (Rshiler), Vedik dönemlerden Brāhmanik dönemin sonuna kadar toplumda olağanüstü bir hâkimiyet kurmuşlardı. Sonunda kuvvetli lanetler okuyan mucizevi tipi yarattılar. Ancak tanrıya yapılan lanet sadece ermişler tarafından olmamıştır. *'Mitolojik Varlıklar Tarafından Yapılan Lanetler'* ve *'Sıradan İnsanlar Tarafından Yapılan Lanetler'* adlı başlıklarımızda da görüldüğü üzere tanrı lanetlenmiştir. Örneğin mitolojik varlıkların lanetinde ilk örneğimiz Padma Purāṇ'da geçen bir masaldır. Bir Asura'nın eşini yalnız bırakması üzerine tanrı Vishṇu ona göz koymuştur ve kılık değiştirerek Vṛnda'ya yaklaşır. Vṛnda bunu fark edince Tanrı Vishṇu'ya lanet eder.

Sıradan insanların lanetlerine ise, çok bilinen bir masal olan Nala ile Damayantī'yi örnek verebiliriz. Mahābhārata'da ve Kathāsaritsāgara'da farklı anlatımlarını gördüğümüz bu masalda, Tanrı Kali, Damayantī'ye âşık olur ve bunun üzerine Nala'nın bedenine girer. Başlarına türlü felaketler gelen ve sevdiği kişiden ayrı düşen Damayantī, Nala'nın içinde Tanrı olduğunu ve bu felaketlerin onun yüzünden olduğunu bilmez. *"Bu olaylardan sorumlu her kim ise bizden fazla acı çeksin, felaketlere uğrasın"* diyerek lanet eder. Bir süre sonra, Nala'nın bedeninde daha fazla acıya dayanamayan Kali, Nala'nın bedeninden çıkar.

Örneklerde görüldüğü gibi hem ermişin, hem mitolojik varlığın, hem de sıradan bir insanın tanrıya ettiği lanet tutmuştur. Tanrılar, bu lanetler sonucu önemsizleşmişlerdir. Tanrı inancı, toplum tarafından, bugün hala devam etmektedir. Bunun sebebini dinin temelini oluşturan felsefeye açıklayabiliriz. *"Hint felsefesine göre hayatın bir anlamı ve amacı vardır. Bu anlamı kavramak ve ona ulaşmak kişinin ulaşabileceği en büyük mutluluktur"* (Çağdaş 34). Hint felsefesi, Hint dini ve Hint ahlakı birbirleriyle kaynaşmış durumdadır. Düşüncesi ve inancı ne olursa olsun kişi, hayatını, ancak dürüst bir hayat sürdürebilmekle yüceltebilir.

Hint yaşam tarzında yer alan ortak özellikleri incelemek ve masal motiflerini ona göre değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu yaşam tarzı, ölümsüz bir varlığın olduğuna, kişinin dünyaya defalarca gelip gittiğine, hayatın zevkten çok acı olduğuna

ve bu acının dünyaya tekrar gelip gitmek şeklinde olduğuna, ahlak kurallarının bir kanunu olduğuna ve kişinin yoga hareketleri ile ruhu ve bedeni olağanüstü seviyelere ulaştırabileceğine inanır. Değınmek istediğımız; bu ahlak kurallarını biçimlendiren *karma* kanunlarıdır. Karma sözcüğü, Sanskrit bir kelime olup 'kr' yapmak eyleminden gelmektedir. Karma, fiziksel ve zihinsel her türlü eylemin, sonuçlarının kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Bu eylemlerde yapılan hatalar, kötü sonuçlar doğurabilir. Örneğın; lanetlemek yeniden doğuşa ya da göksel bir varlığın sonsuza dek insan olarak dünyaya gelmesine sebep olmaktadır. Çünkü karma kanunları, düşündüğümüz her şeyin ya da yaptığımız her eylemin bizi bu yaşamımızda ya da sonraki yaşamımızda etkileyeceğini söyleyen kurallardır. Karma terimi, Hinduizm, Buddhizm, Cainizm, Sikhizm ve Taoizm'de kullanılmaktadır. Çalışmamıza konu olan lanet motifi de yukarıda bahsettiğimiz karma kanunu döngüsünde, bazen insanların bazen tanrıların başına gelen bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu motif toplumları sosyo-kültürel olarak da derinden etkilemiştir. Kültürel mirası oluşturan dünya masallarında da işte bu yüzden değişik konu ve karakterlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan. "Anlambilim, İlgili Alanlar ve Türkçe." *Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi* 16 (1994): 118-124.

---. *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi, 1990.

Çağdaş, Kemal. *Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi 1974.

Kaya, Korhan. "Kathāsaritsāgara'da Geçen Mitolojik Varlıklar." *Ankara Üniversitesi Doğu Dilleri Dergisi* 5. 2 (1993): 125-129.

"Lanet." *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2009.

Padma Purāṇa. Çev. G. V. Tagare. VI Cilt. Delhi: Motilal Banarsidass, 1996.

Sakaoğlu, Saim ve Zekeriya Karadavut. *Halk Masalları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.

Skanda Purāṇa. Çev. G. V. Tagare. I-X Cilt. Delhi: Motilal Banarsidass, 1996.

Somadeva. *Kāthasaritsāgara*. Çev. Korhan Kaya. İstanbul: İş Bankası Kültür, 2011.

Toprak, M. Faruk. "Klasik Arapça'da Kullanılan Dua, Beddua ve Temenniler." *Ekev Akademi Dergisi* II/2 (2000):123-152.

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü. I-XII. Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1963-1982.

Valmikī. *Rāmāyaṇā*. Çev. Korhan Kaya. Ankara: İmge, 2002.

Vyāsa. *The Mahābhārata of Kṛshṇa Dvaipāyana*. Çev. Roy, P. Chandra Datta
Calcutta: Bose & Co. 1896.